

6. Козловски П. Общество и государство: неизбежный дуализм / пер. с нем. Москва : Республика, 1998. 368 с.
7. Штейн Л. фон. Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии. Санкт-Петербург : А.С. Гиероглифов, 1874. 594 с.
8. Евстратов А.Э. Генезис идеи социального государства (Историко-теоретические проблемы) : дис. ... канд. юр. наук. Омск, 2005. 234 с.
9. Штейн Л. фон. История социального движения Франции с 1789 г. Санкт-Петербург : Тип. А.М. Котомина, 1872. 305 с.
10. Лукашева Е.А. Социальное правовое государство. Проблемы общей теории права и государства. Москва : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 813 с.
11. Орлов И.Б., Сулакшин С.С., Колесник И.Ю., Виллисов М.В. Государство социального гуманизма – от теории к практике. Научный эксперт. Москва, 2008 1003 с.
12. Бабкін В.Д. Соціальна держава та захист прав людини. *Правова держава* : щорічник наук. пр. Київ : Ін Юре, 1998. Вип. 9. 478 с.
13. Бабкін В.Д. Конституційні засади соціальної держави України, *Правова держава* : щорічник наук. пр. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. Вип. 11. 590 с.
14. Скрипнюк О. Ідея соціальної справедливості в контексті теорії соціальної, правової держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2(25). 268 с.
15. Егоров Е.В. Экономика и финансирование социально-культурной сферы. Казань, 1996. 197 с.
16. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 р. у справі № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/print>
17. Петти В. Трактат о налогах и сборах. Москва : Ось-1989. 112 с.

НЕСТЕРОВИЧ В. Ф.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
державно-правових дисциплін
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)

УДК 342.572

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.13>

ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ» ТА ЙОГО СУТНІСНІ РИСИ

У статті визначено поняття «державотворення в Україні» та встановлено його сутнісні риси. Запропоновано визначити поняття «державотворення в Україні» як унікальний, багатовіковий складний процес зародження, розвитку та утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної та правової держави, в основі якого лежить сукупність тісно взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх національних, територіальних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів. Зазначено, що не в кожній державі поняття «державотворення» має ті значення і роль, які вони мають в Україні на нормативно-правовому та науковому рівнях.

Вказано, що поняттю «державотворення в Україні» властиві п'ять сутнісних рис: 1) унікальність – державотворення є тією рідкісною категорією, яка в українських наукових та офіційних джерелах має свій особливий зміст, який є відмінним від національних аналогів цього поняття в інших мовах; 2) історичний контекст – в основі національного державотворення лежить багатовіковий складний процес зародження та розвитку української державності, результатом якого стало проголошення незалежності України та її утвердження як суверенної і незалежної держави; 3) програмний характер – державотворення в Україні є важливим підґрунтям для визначення подальших напрямів, принципів та перспектив розвитку держави та суспільства в Україні; 4) багатомірність – державотворення в Україні ґрунтується на сукупності тісно взаємопов'язаних між собою зовнішніх та внутрішніх територіальних, національних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів; 5) аксіологічний характер – утвердження України як суверенної та незалежної держави є цивілізаційним надбанням української нації, усього українського народу.

Ключові слова: поняття, державотворення, держава, народ, нація, Україна.

Nesterovych V. F. The concept of “state-building in Ukraine” and its essential features

The article defines the concept of “state-building in Ukraine” and sets out its essential features. It is proposed to define the concept of “state-building in Ukraine” as a unique, centuries-old complex process of origin, development and establishment of Ukraine as a sovereign, independent, democratic and rule of law, based on a set of closely interconnected external and internal national, territorial, political, legal, social, economic and cultural factors. It is noted that not every state has the notion of “state-building” that has the meanings and role that they have in Ukraine at the regulatory, legal and scientific levels.

The concept of “state-building in Ukraine” is characterized by five essential features: 1) uniqueness – state-building is that rare category that has a special meaning in Ukrainian scientific and official sources that is different from national analogues of this concept in other languages; 2) historical context – at the heart of national state-building lies the centuries-old complex process of the emergence and development of Ukrainian statehood, which resulted in the proclamation of Ukraine’s independence and its assertion as a sovereign and independent state; 3) programmatic character – state-building in Ukraine is an important basis for determining further directions, principles and prospects of development of the state and society in Ukraine; 4) multidimensionality – state-building in Ukraine is based on a set of closely interrelated external and internal territorial, national, political, legal, social, economic and cultural factors; 5) axiological character – the establishment of Ukraine as a sovereign and independent state is a civilization heritage of the Ukrainian nation, of the entire Ukrainian people.

Key words: concept, state-building, state, people, nation, Ukraine.

Вступ. Державотворення в Україні – це унікальний, довготривалий, складний та багатоаспектний процес, належне розуміння якого потребує окремого вивчення. Неабияк актуалізують дослідження та висвітлення проблеми державотворення в Україні події, які відбулися протягом 2013–2020 років та вилилися в захист демократичних цінностей, європейського шляху розвитку, територіальної цілісності та державного суверенітету України проти агресивних і підступних зазіхань Російської Федерації. Зазначені події стали свого роду «моментом істини» в розвитку сучасної Української держави, в основі якого – справжній

іспит на міцність її державницьких інститутів та єдності усього українського народу. Без перебільшення можна констатувати, що нині Україна є одним з основних ключів у подальшому розвитку сучасної архітектоники міжнародних відносин та встановлення нового світового порядку. Слушною у цьому контексті є думка Ф. Фукуяма: «Нині Україна перебуває на передовій великої глобальної битви за демократію і сучасний уряд. І якщо цю битву Україна виграє – це стане прикладом для всього світу» [1].

Питання дослідження поняття «державотворення» та встановлення його сутнісних рис знайшло своє відображення у працях таких вчених, як Г. Аншц [2], Я. Берназюк [3], В. Кампо [4], Дж. Кроуфорд [5], П. Макушев [6], О. Петришин [7], А. Рюдигер [8], Є. Сверстюк [9], В. Смолій [10], О. Субтельний [11], Ч. Тіллі [12], В. Федоренко [13, 14], Ф. Фукуяма [1] та інші. Окремі питання державотворення в Україні знайшли відображення і в деяких працях автора [15; 16]. Однак через багатомірність та складність феномена державотворення багато теоретичних питань, у тому числі й встановлення змісту цього поняття, досі залишаються не до кінця вирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є визначення поняття «державотворення в Україні» та встановлення його сутнісних рис.

Результати дослідження. Поняття «державотворення» є порівняно новою науковою категорією, яка досить швидко увійшла до наукової та офіційної лексики. Загально прийнято вважати, що в широкий науковий обіг поняття «державотворення» (англ. State-building) у 1975 році ввів американський вчений Ч. Тіллі, який вжив його на позначення еволюційного процесу утвердження державності на прикладі країн Західної Європи. Ключовим чинником, який сприяв появі та розвитку західноєвропейських держав, на думку Ч. Тіллі, стало постійне ведення війн в Європі, а тому у громадян виникла потреба в організованій силі, яка могла б їх захистити. Такою організованою силою для громадян, зрештою, і стала держава, а тривалий процес щодо її утвердження було позначено поняттям «державотворення» (англ. «State-building») [12, с. 71, 456, 491].

Варто звернути увагу, що поняття «Staatsbildung», яке з німецької мови можна перекласти і як державотворення, і як державне будівництво, з'явилося набагато раніше – у 1930 році в німецькій науці державного права. Так, німецький вчений-конституціоналіст Г. Аншц (нім. Gerhard Anschütz) використав поняття «Staatsbildung» для пояснення державотворчих процесів Веймарської республіки [2, с. 17]. Водночас унаслідок приходу до влади Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії на чолі з А. Гітлером та встановлення в Німеччині у 1933 році фашистської диктатури, наукові розвідки Г. Аншца, який зайняв антифашистську позицію та вимушений був припинити свою професійну і наукову діяльність, так і не отримали свого продовження. Нині в німецькій науковій лексиці вживається два близьких за змістом до категорії «державотворення» поняття – власне «Staatsbildung» та «Staatsaufbau», під якими прийнято розуміти процеси державного будівництва та трансформацію державного устрою країни [8].

Схожу багатоманітність щодо використання поняття «державотворення» можна простежити і в англійській мові, де в наукових джерелах поряд із поняттям «State-building» у значенні державотворення інколи також використовуються інші два терміни – «Creation of state» (укр. «створення держави») та «State formation» [5] (укр. «формування держави»). Незважаючи на лексичну різноманітність, саме поняття «State-building» є найбільш вживаним у значенні державотворення, особливо в різних міжнародних актах. Попри це, вкрай важливо звертати увагу на контекст, в якому вживається поняття «State-building», оскільки часто в англійських текстах воно використовується також і в розумінні державного будівництва, що зумовлено, передусім, полісемантичними особливостями англійської мови.

У російській науковій літературі поняття «государствообразование» або «образование государства», які є найбільш наближеними категоріями до українського поняття «державотворення», трапляються вкрай рідко та точно не застосовуються як базові категорії для пояснення утвердження російської державності. Якщо українське поняття «державотворення» дослівно та буквально перекласти російською мовою як «государствотворение»,

то в російській юридичній лексиці такого поняття взагалі немає. У російській юридичній лексиці здебільшого використовується термін «государственное строительство» (укр. «державне будівництво»), але цей термін у жодному разі не можна вважати повноцінним еквівалентом українського поняття «державотворення». Такий підхід, де найбільш наближеною категорією до поняття «державотворення» є термін «державне будівництво», можна побачити в арабській мові, де вживається термін «الدولة بناء», в іспанській мові – «Construcción del Estado» та в італійській мові – «State-building».

Варто звернути увагу, що і в українських джерелах поряд із поняттям «державотворення» також широко вживається таке поняття, як «державне будівництво», яке інколи навіть використовується вченими як синонімічне. Зокрема, в Енциклопедичному словнику з державного управління поняття «державотворення» ототожнюється з поняттям «державне будівництво» та визначається як «розбудова держави, її владних інституцій, що забезпечує відповідні умови для формування та реалізації державної політики. Створення нової держави супроводжується певним перехідним періодом становлення, на якому вирішуються питання закріплення її державності, формування дієвої системи державної влади та визначення основних шляхів розвитку країни» [23, с. 165].

Разом із тим синонімічне використання понять «державотворення» та «державне будівництво» є дещо дискусійним, попри їх змістовну близькість. Поняття «державне будівництво» є вужчим за своїм розумінням, ніж поняття «державотворення» як за хронологічними, так і змістовними рамками. Державне будівництво – це лише один з етапів державотворення, зміст якого полягає в розбудові та утвердженні державних інституцій після проголошення незалежності країни. Крім того, питання державного будівництва дедалі помітніше набуває міжнародного аспекту, розширюючи в такий спосіб усталені внутрішньо національні засади його сприйняття. Зокрема, питання державного будівництва нагальним стало після закінчення двох світових війн, а також після масового падіння тоталітарних та авторитарних режимів наприкінці 80-х – початку 90-х років XX століття, коли на політичній мапі світу одразу з'явилася низка нових держав, у тому числі й Україна, які потребували допомоги в утвердженні державних інституцій із боку міжнародних інституцій та інших держав.

Отже, українське слово «державотворення» є унікальним поняттям, оскільки воно є тією рідкісною категорією, яка в українських наукових та офіційних джерелах має особливий зміст, який є відмінним від національних аналогів цього поняття в інших мовах. Однією з сутнісних рис поняття «державотворення в Україні» є його аксіологічний характер, що можна пояснити багатомірним прагненням українського народу до створення власної держави та наявністю численних перепон, які тривалий час заважали здійснитися цьому. Отже, утвердження України як суверенної та незалежної держави є цивілізаційним надбанням української нації та усього українського народу.

Слушною у цьому разі є думка канадського вченого українського походження О. Субтельного, який звертає увагу на три важливі речі утвердження української державності: по-перше, проголошення незалежності України лише 24 серпня 1991 року – це «кричуща невідповідність, [яка] є загадкою історії», оскільки мала відбутися набагато раніше; по-друге, «українське минуле – це головним чином історія народу, змушеного боротися за виживання і розвиток поза впливом тієї чи іншої цілком сформованої держави»; по-третє, «невдачі українців у спробах здобути самостійність становлять один з основних аспектів національного досвіду» [11, с. 15].

У зв'язку з цим розкриття історичного підґрунтя державотворення в Україні є неабияк важливим для належного розуміння та визначення цього поняття, оскільки неможливо зрозуміти феномен державотворення в Україні без дослідження його історичних коренів, конкретних подій, постатей та фактів, які мали місце в минулому. Українська держава не виникла на порожньому місці, цьому передувала багатомірний історичний шлях української нації та українського народу, який тривав навіть поза межами української території. Тому послідовне хронологічне відтворення та аналіз появи і розвитку національної державотворчої

традиції в контексті аналізу сфер, де відбулися найбільш значущі події, факти та явища, дає змогу виявити об'єктивні та суб'єктивні чинники, зовнішні та внутрішні фактори, закономірності та суперечності, які мали місце у вітчизняному державотворчому процесі.

В Україні першим офіційним документом, в якому було вжито поняття «державотворення», став Акт проголошення незалежності України, який був прийнятий Верховною Радою Української РСР 24 серпня 1991 року. У цьому Акті серед головних передумов проголошення незалежності України та створення самостійної держави «Україна» названо «продовження тисячолітньої традиції державотворення на Україні» [17]. Тобто в Акті проголошення незалежності України було визнано, що процес творення української держави – це не питання одного дня, місяця, року, десятиліття чи навіть століття. Державотворення в Україні – це довготривалий та складний процес, який вимірюється не менш ніж тисячолітнім проміжком часу, через який пройшли українська нація та український народ для створення власної держави. Поняття «державотворення» також було включено до бюлетеня для голосування на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року, за результатами якого всенародним голосуванням було затверджено Акт проголошення незалежності України.

У 1991 році поняття «державотворення» було використано в іншому офіційному документі – у Зверненні Верховної Ради України до Міжнародного Олімпійського Комітету від 18 грудня 1991 року № 1999-ХІІ. У цьому Зверненні було висловлено прохання визнати Національний Олімпійський Комітет України і допустити національну Олімпійську збірну команду України до участі в Олімпійських Іграх 1992 року. У Зверненні було вказано, що «1 грудня 1991 року 53-мільйонний народ України, дотримуючись міжнародно-правових норм і продовжуючи вікову традицію національного державотворення, демократичним і мирним шляхом на основі всеукраїнського референдуму проголосив державну незалежність України» [18].

Більш повно поняття «державотворення» було вжито у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року № 3360-ХІІ. У цій Постанові вказано, що «процес державотворення і побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входженням до світового співтовариства і пошуками нею свого місця в сучасному складному, різноманітному і суперечливому світі» [19]. З огляду на вищенаведений контекст, у понятті «державотворення» чітко простежується його програмний характер, за якого визначаються подальші напрями, принципи та перспективи розвитку держави та суспільства в Україні на основі загальновищених демократичних цінностей.

Не оминуло поняття «державотворення» і тексту Конституції України. Зокрема, в Преамбулі Конституції України серед головних передумов прийняття Основного Закону України визначено спирання на багатовікову історію українського державотворення і здійснене українською нацією, усім українським народом право на самовизначення [20]. Варто звернути увагу, що Основний Закон України є чи не єдиною конституцією у світі, яка безпосередньо використовує у своєму тексті поняття «державотворення», оскільки аналіз автором конституцій переважної частини держав світу не дав змоги виявити в їх тексті вживання цього поняття. Після застосування поняття «державотворення» в Конституції України воно активно використовується у вітчизняних законодавчих актах, деклараціях, зверненнях, концепціях, програмах, стратегіях тощо.

Попри те, що державотворення в Україні має помітний історичний контекст, варто звернути увагу, що національний державотворчий процес протягом ХХ століття має нині прямі юридичні наслідки. Зокрема, згідно з Законом України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-ІІІ, підставою набуття громадянства України передбачається його набуття за територіальним походженням. Це означає, що право набути громадянство України має особа, яка сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра народилися або постійно проживали на території однієї з форм Української держави, які існували протягом ХХ століття. До їх числа, за Законом України «Про громадянство України», належать Українська Народна Республіка, Західно-

українська Народна Республіка, Українська Держава, Українська Соціалістична Радянська Республіка, Закарпатська Україна, Українська Радянська Соціалістична Республіка [21].

Поняття «державотворення» дедалі помітніше вживається в офіційних міжнародних документах. Так, у Комюніке Комісії Ради та Європейського Парламенту «Розширена Європа – Нові сусіди: Нова система стосунків з нашими східними та південними сусідами» від 11 березня 2003 року зазначено: «Невизнані державні утворення, такі як Придністровська республіка, є магнітом для організованої злочинності та можуть дестабілізувати або відкинути назад процес державотворення, політичної консолідації та сталого розвитку» [22, с. 9].

Стосовно наукових підходів щодо розуміння поняття «державотворення», то воно активно проникло в сучасні навчальні, наукові, енциклопедичні та довідкові українські джерела, а також широко використовується академічною спільнотою. Водночас, як це не парадоксально, попри загальнозживаність та неабияку популярність в Україні поняття «державотворення», його визначень у вітчизняних наукових джерелах не так вже й багато. Наприклад, навіть у такій фундаментальній праці, як «Енциклопедія історії України», яка протягом 2003–2013 років вийшла в десяти томах, відсутня окрема стаття, що присвячена державотворенню, хоча в тексті самої Енциклопедії це поняття використовується доволі активно [10]. Найчастіше поняття «державотворення» в українських наукових джерелах вживається в абстрактному та вкрай широкому розумінні, до якого включається практично все, що пов'язано з утвердженням України як незалежної держави та розбудови її державних інституцій.

Найактивніше поняття «державотворення» використовується сучасною юридичною науковою спільнотою. Особливість юридичного підходу щодо розуміння поняття «державотворення» в Україні полягає у тому, що акцент у його дослідженні та визначенні зроблений здебільшого на сучасний період розбудови української державності. Так, український вчений В. Кампо в «Юридичній енциклопедії» визначає державотворення як «історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування» [4, с. 164]. На думку іншого вітчизняного вченого В. Федоренка, «державотворення – це загальноцивілізаційний, історичний політико-правовий процес і одночасно результат утвердження (відновлення) та розвитку націями власних суверенних і незалежних держав, наділених міжнародною правосуб'єктністю, розвиток яких відбувається на основі й у межах конституцій, а його динаміка отримує своє легітимне відтворення в конституційних реформах» [13, с. 55].

Категорія «державотворення» частково розкривається в загальній теорії права та держави через категорії виникнення або походження держави. Зокрема, в теорії держави та права прийнято виділяти такі основні теорії походження держави [7, с. 54–58]:

- 1) теологічна теорія (Т. Аквінський) – ґрунтується на ідеї божественного походження держави, де правитель має виконувати волю Бога на землі;
- 2) патріархальна теорія (Платон, Аристотель) – виникнення держави є природним наслідком розростання сім'ї, роду, селища, де державна влада є продовженням батьківської влади в сім'ї;
- 3) договірна теорія (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо) – держава виникає внаслідок укладення між людьми суспільного договору про свідоме самообмеження своєї свободи на користь загальних інтересів та спільного співіснування;
- 4) теорія насильства (К. Каутський, Л. Гумплович) – держава виникає внаслідок завоювання, насильства, поневолення одних племен іншими;
- 5) класова теорія (К. Маркс, Ф. Енгельс) – виникнення держави зумовлене низкою економічних чинників: суспільним поділом праці, приватною власністю, розшаруванням суспільства на класи;
- 6) органічна теорія (Г. Спенсер) – походження держави порівнюється з розвитком біологічного організму, за якого держава складається з окремих людей, так само як і живий організм складається з клітин.

Вище наведені теорії виникнення або походження держави розкривають лише початковий етап утвердження державності і зовсім не відповідають на питання подальшого розвитку держави після її виникнення. Головний недолік теорій походження держави полягає в тому, що усі вони, як правило, беруть за основу певний ключовий чинник, який і став визначальним у появі держави, а інші чинники зазвичай ігноруються. Окрім цього, поява різних держав світу наочно засвідчила, що теорії виникнення або походження держави не можуть однаковою мірою бути застосованими до усіх держав світу, а можуть пояснити причини виникнення тільки окремо взятих держав. Тому теорії виникнення або походження держави частково розкривають складний процес державотворення та можуть використовуватися лише для пояснення окремих його аспектів.

Сучасний досвід державотворення різних країн наочно свідчить, що напівкроки, негативний тоталітарний спадок, слабкість громадянського суспільства та його дезорганізованість, відсутність справжньої еліти можуть призвести до руйнування та занепаду державності. Тому в сучасних англomовних наукових джерелах помітне місце займають такі поняття, як «неспроможна держава» (англ. failed state), «зруйнована держава» (англ. collapsed state), «слабка держава» (англ. weak state), «роздроблена держава» (англ. fragmented state) та «недієздатна держава» (англ. fragile state) [24]. Наведені терміни наочно засвідчують, що у державотворенні мало лише проголосити незалежність та самостійність держави, не менш важливим чинником є розбудова та утвердження в ній сильних та самодостатніх державних інституцій, які здатні ефективно виконувати покладені на них державні функції та належним чином протистояти викликам і загрозам сучасного світу.

Говорячи про поняття «державотворення», варто звернути увагу і на критичні думки щодо його використання, які зумовлені, насамперед, негативними аспектами періоду української радянської державності. Так, український вчений Є. Сверстюк із цього приводу вказує, що хоч поняття «державотворення» є «цілком конкретне, <...> реальне, позитивне, і воно наповнено якимось програмовим змістом», водночас «слово «державотворення» дуже фальшиве і дуже пахне «совковістю». <...> Здається, що термін «державотворення» пішов від тих, хто проповідував культу держави. Це й партійні органи, й органи безпеки. Держава, і все для держави, і хліб для держави, і людина для держави, і державотворення». Отже, в цьому терміні «було для мене завжди щось підозріле» через те, що «це була радянська підміна, імітація. З багатьох імітацій це була одна з найтяжчих» [9].

Загалом утвердження радянської державності протягом 1921–1991 років в особі УРСР та її роль у державотворенні в Україні є чи не найбільшим дискусійним питанням у вітчизняній науці. Діапазон думок сягає від невиправданого возвеличення радянської державності до відмови загалом від періоду радянської державності в державотворенні в Україні та її повне несприйняття в національній державній спадщині, особливо в контексті процесу декомунізації в Україні. Не впадаючи у крайнощі з цього питання, варто зазначити, що, попри різне сприйняття періоду радянської державності, він все ж таки мав місце в державотворенні в Україні, і це беззаперечний факт, який, безумовно, мав прямі наслідки при утвердженні державності сучасної України. Тому ігнорування періоду радянської державності в особі УРСР у державотворенні в Україні є дещо поверховим підходом, оскільки не дасть змогу знайти об'єктивні відповіді на питання щодо розуміння складнощів утвердження України як правової, демократичної та самодостатньої держави, передусім у перші роки незалежності України.

Загалом варто виокремити п'ять сутнісних рис поняття «державотворення в Україні»:

1) унікальність – державотворення є тісно рідкісною категорією, яка в українських наукових та офіційних джерелах має особливий зміст, який є відмінним від національних аналогів цього поняття в інших мовах;

2) історичний контекст – в основі національного державотворення лежить багатовіковий складний процес зародження та розвитку української державності, результатом якого стало проголошення незалежності України та її утвердження як суверенної і незалежної держави;

3) *програмний характер* – державотворення в Україні є важливим підґрунтям для визначення подальших напрямів, принципів та перспектив розвитку держави та суспільства в Україні;

4) *багатомірність* – державотворення в Україні ґрунтується на сукупності тісно взаємопов'язаних між собою зовнішніх та внутрішніх територіальних, національних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів;

5) *аксіологічний характер* – утвердження України як суверенної та незалежної держави є цивілізаційним надбанням української нації, усього українського народу.

Висновки. Поняття «державотворення в Україні» варто визначити як унікальний, багатовіковий складний процес зародження, розвитку та утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної та правової держави, в основі якого лежить сукупність тісно взаємопов'язаних між собою зовнішніх та внутрішніх національних, територіальних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів.

Список використаних джерел:

1. Фукуяма: Україна у глобальній битві за демократію – на передовій. *Радіо свобода*. 2016. 23 серпня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27941881.html>.
2. Anschütz G. Rückblick auf ältere Entwicklungsstufen der Staatsbildung und des Staatsrechts in Deutschland, in: Anschütz Gerhard / Richard Thoma, Handbuch des deutschen Staatsrechts, Erster Band. Tübingen : Mohr, 1930. 234 s.
3. Берназюк Я.О. Конституційні основи правотворчості Президента України : монографія. Київ; Херсон : Гельветика, 2013. 511 с.
4. Кампо В. Державотворення. *Юридична енциклопедія*: в 6 томах. Т. 2. Д–Й / Інститут держави і права імені В.М. Корецького; ред. аЮ.С. Шемшученко. Київ : «Укр. енциклопедія», 1999. С. 164.
5. Crawford J. The Criteria for Statehood in International Law. *British Yearbook of International Law*. 1977. № 48. P. 93–182.
6. Макушев П.В., Сибіряков С.О. Громадянська та правова культури як соціокультурний фактор у формуванні системи стримувань і противаг в умовах побудови громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2006. № 3. С. 31–37.
7. Загальна теорія держави і права : Підручник / За ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2011. С. 54–58.
8. Rüdiger A. Staatslehre und Staatsbildung: Die Staatswissenschaft an der Universität Halle im 18. Jahrhundert Hallesche Beiträge zur Europäischen Aufklärung. Walter de Gruyter, 2005. 486 s.
9. Євген Сверстюк: УРСР була підміною держави. *BBC Ukrainian*. 2010. 11 червня. URL: <http://bbc.in/2s69tcw>.
10. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г–Д / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.
11. Субтельний О. Україна: Історія / Пер. з англ. Ю.І. Шевчука. Київ : Либідь, 1991. С. 15.
12. The Formation of national States in Western Europe / Edited by Charles Tilly; contributors, Gabriel Ardant. Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1975. 711 p.
13. Федоренко В.Л. Державотворення та конституційні реформи у незалежній Україні: досвід, проблеми, перспективи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 2. С. 52–60.
14. Федоренко В.Л. Конституційне право України : Підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.
15. Нестерович В.Ф. Громадські протести на окремих територіях Українського Донбасу протягом весни 2014 року: причини та наслідки. *Віче*. 2014. № 21. С. 14–17.
16. Нестерович В.Ф. Роль та місце виборів у державотворенні в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 38–46.

17. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
18. Звернення Верховної Ради України до Міжнародного Олімпійського Комітету від 18 грудня 1991 р. № 1999-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 12. Ст. 175.
19. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. № 3360-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 37. Ст. 379.
20. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
21. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
22. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament (COM (2003) 104 final). Brussels, 11.3.2003. 26 p.
23. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2010. С. 165.
24. State Failure and State Weakness in a Time of Terror / Robert I. Rotberg, editor; The World Peace Foundation. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2003. 354 p.

ПОЛІТАНСЬКИЙ В. С.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії і філософії права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)
начальник відділу координації
правових досліджень
(Національна академія правових наук України)

УДК 340.12:342.7:316

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.14>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАНКУ

У статті надано загальну характеристику виникнення, розвитку та функціонування електронного банку як передумови демократичної та правової, фінансової незалежності сучасного суспільства, за допомогою дослідження та аналізу напрацювань провідних вітчизняних та закордонних науковців і вчених. Проаналізовано різноманіття понять електронного банку, на основі чого було надано авторське визначення цього поняття, що ґрунтується на власному розумінні цього терміна, з позиції теоретико-правового аналізу та сучасних викликів розвитку суспільства. Визначено, що основними послугами, які надаються електронним банком, є: виписки по рахунках; інформація про інші відкриті банківські продукти (платіжні картки, депозити, кредити, інше); заявки на відкриття депозитів, отримання кредитів, банківських карт та інше; внутрішні та зовнішні перекази на рахунки банку; конвертація коштів; особистий кабінет для управління послугами;

